

KLAUZULE O PRESTANKU STATUSA (1999)

UVOD

1. Izbeglički status, onako kako je koncipiran u međunarodnom pravu, jeste, u načelu, prolazna pojava koja traje samo dok postoje razlozi za strah od progona u zemlji porekla. Onog trenutka kada ti razlozi nestanu, izbeglički status može se legitimno okončati.

2. Klausulama o prestanku statusa utvrđene su jedine situacije u kojima pravilno i legitimno dodeljen izbeglički status može biti okončan. To znači da, kada se utvrdi da je neko lice izbeglica, on/ona zadržava svoj status, osim ako nije obuhvaćen/a uslovima jedne od klauzula o prestanku statusa. Ovaj strog pristup je važan pošto izbeglice ne bi trebalo da budu podvrgavane neprestanom preispitivanju svoga izbegličkog statusa. Pored toga, pošto primena klauzula o prestanku u stvari funkcioniše kao zvaničan gubitak izbegličkog statusa, u njihovom tumačenju treba da bude usvojen restriktivan i uravnotežen pristup.

3. Mora se praviti razlika između zvaničnog gubitka izbegličkog statusa na osnovu klauzula o prestanku i oduzimanja izbegličkog statusa. Ovo drugo se preduzima kada se dođe do saznanja da nekom pojedincu izbeglički status nije ni trebalo da bude priznat. To bi se dogodilo u slučaju da se utvrdi da je došlo do netačnog predstavljanja materijalnih činjenica, ili da bi važila jedna od klauzula o isključivanju da su sve relevantne činjenice bile poznate.

4. Klausule o prestanku statusa sadržane su u članu 1.C Konvencije iz 1951. godine.¹ Ova odredba glasi:

„Ova Konvencija prestaje da se primenjuje na svako lice na koje se odnose uslovi Odeljka A ako

(1) se ono ponovo dobrovoljno stavilo pod zaštitu zemlje svog državljanstva; ili

(2) je ono ponovo dobrovoljno steklo svoje državljanstvo, nakon što ga je prethodno izgubilo; ili

(3) je ono steklo novo državljanstvo i uživa zaštitu zemlje svog novog državljanstva; ili

(4) se dobrovoljno ponovo nastanilo u zemlji koju je napustilo ili van koje je boravilo iz straha od progona;

(5) više ne može, zbog toga što su okolnosti u vezi sa kojima mu je bio priznat status izbeglice prestale da postoje, da nastavi da odbija da se stavi pod zaštitu zemlje svog državljanstva;

Pod uslovom da se ovaj stav ne primenjuje na izbeglo lice koje spada pod odeljak A(1) ovog člana koje može da se pozove na uverljive razloge koji proističu iz prethodnog progona, zbog kojih odbija da se stavi pod zaštitu zemlje državljanstva;

(6) kao lice koje nema državljanstvo, zbog toga što su okolnosti u vezi sa kojima mu je bio priznat status izbeglice prestale da postoje, može da se vrati u zemlju svog ranijeg boravišta;

Pod uslovom da se ovaj stav ne primenjuje na izbeglo lice koje spada pod odeljak A(1) ovog člana koje može da se pozove na uverljive razloge koji proističu iz prethodnog progona, zbog kojih odbija da se vrati u zemlju svog ranijeg boravišta.“

5. Gore navedene klauzule mogu grubo da se podele u dve kategorije: one koje se odnose na promenu lične situacije izbeglog lica koja je nastala usled radnji samog izbeglog lica (sadržanih u alinejama 1–4) i one koje se odnose na promenu objektivnih okolnosti koje su činile osnovu za priznavanje izbegličkog statusa (sadržane u alinejama 5 i 6). Poslednja klauzula se obično naziva klauzula o „okolnostima koje su prestale“.

Ponovno dobrovoljno stavljanje pod zaštitu zemlje državljanstva

6. Zaštita na koju se ovde misli jeste diplomatska zaštita koju pruža zemlja državljanstva izbeglog lica. Pojam diplomatske zaštite u načelu se odnosi na radnje koje neka država ima pravo da preduzme prema drugoj državi kako bi dobila naknadu u slučaju da su prava nekog njenog državljanina prekršena ili ugrožena od strane te druge države. Ako se izbeglo lice ponovo stavi pod takav oblik zaštite, njegov ili njen izbeglički status treba da bude okončan.

7. Diplomatska zaštita u širem smislu takođe obuhvata konzularnu pomoć. U slučajevima kada konzularni organi daju dokumenta i potvrde koje državljanima te zemlje mogu da zatrebaju dok su u inostranstvu, uključujući i produženje pasoša, krštenice i venčanice, overu diploma, itd., to takođe može da predstavlja ponovno stavljanje pod zaštitu zemlje državljanstva.

8. Ponovno stavljanje pod zaštitu zemlje državljanstva treba da dovede do prestanka statusa u onim slučajevima u kojima je izbeglo lice to dobrovoljno uradilo, kada je imalo nameru da se ponovo stavi pod zaštitu zemlje svog državljanstva; i kada je zaista i dobilo tu zaštitu.

(a) Dobrovoljna radnja

9. Ako je izbeglo lice prinuđeno da deluje usled okolnosti izvan njegove/njene kontrole, kao što su uputstva državnih organa zemlje azila, ili da bi izbeglo nezakonnosti u vezi sa svojim boravkom u njoj, takva radnja ne treba da bude smatrana dobrovoljnom. Zato izbeglo lice zaista mora da deluje po svojoj slobodnoj volji u obraćanju vlastima svoje zemlje porekla.

(b) Namera ili motiv za radnju

10. Namera ili motiv izbeglog lica za stupanje u kontakt sa vlastima njegove/njene zemlje državljanstva mora da bude procenjena da bi se ustanovilo da li je ta radnja preduzeta zaista u cilju dobijanja zaštite od državnih organa. Mada može da bude teško utvrditi nameru ili motiv izbeglog lica, svaki slučaj mora da bude procenjen prema činjenicama slučaja i na osnovu konkretne radnje izbeglog lica. Većina uobičajenih kontakata sa diplomatskim predstavništvima radi overavanja akademskih dokumenata ili radi dobijanja izvoda iz matične knjige rođenih, venčanih ili iz drugih evidencija – ne smatraju se radnjama koje sadrže nameru ponovnog stavljanja pod zaštitu zemlje porekla. Zahtevi izbeglica za izdavanje ili produženje nacionalnih pasoša obično će podrazumevati nameru da se zaštita njihovih interesa poveri njihovoj zemlji državljanstva ili da se ponovo uspostave normalni odnosi sa njom. Međutim, izbeglo lice može da opovrgava ovu implikaciju. Moguće je da se pojave slučajevi kada dobijanje ili produženje nacionalnog pasoša ne treba da se smatra znakom namere da se neko ponovo stavi pod zaštitu zemlje državljanstva. Ključno pitanje je cilj ili razlog zbog koga je pasoš dobijen ili produžen.²

(c) Zaštita se mora dobiti

11. Sami pokušaji ili neuspešni zahtevi za zaštitu izbeglog lica diplomatskom predstavništvu njegove ili njene zemlje državljanstva ne bi doveli do prestanka statusa. Prestanak bi usledio samo onda kada su takvi zahtevi prihvaćeni i kada je licu *de facto* pružena zaštita.³

Dobrovoljno ponovno sticanje prethodno izgubljenog državljanstva

12. Ova klauzula o prestanku statusa primenjuje se na izbeglo lice koje je u nekom trenutku izgubilo državljanstvo zemlje u vezi sa kojom je imalo ili imala osnovan strah od progona. Takav gubitak može da nastane zbog toga što je vlada te zemlje lišila dotično lice državljanstva, ili nekom radnjom tog lica koja ima za posledicu gubitak državljanstva po sili zakona. Gubitak državljanstva mogao je da nastane pre ili posle priznavanja izbegličkog statusa.

13. Potrebno je da je izbeglo lice, pri ponovnom sticanju svog državljanstva, delovalo na osnovu slobodne volje. Za razliku od prethodne klauzule o prestanku statusa, kod ove konkretne klauzule o prestanku obično nije potrebno ispitivanje namere ili motiva izbeglog lica. Generalno se smatra da državljanstvo odražava vezu između građanina i države i, pod uslovom da je izbeglo lice ponovo steklo svoje prethodno izgubljeno državljanstvo po svojoj slobodnoj volji, namera da se dobije zaštita njegove ili njene vlade može da se pretpostavi. Dobrovoljno ponovno sticanje državljanstva jasan je znak da je došlo do normalizacije veze između izbeglog lica i vlade u odnosu na koju je on ili ona imao/la osnovan strah od progona.

14. U situaciji kada se po zakonima zemlje porekla izbeglog lica državljanstvo daje automatski i izbeglo lice je ponovo steklo državljanstvo na ovaj način, očigledno je da nije bilo nikakve radnje od strane izbeglog lica koja bi automatski pokrenula primenu ove klauzule. Niti je, *a fortiori*, sama mogućnost ponovnog sticanja prethodno izgubljenog državljanstva korišćenjem prava na izbor dovoljna da se nekom okonča izbeglički status. Međutim, kada je zakonima dat izbor da se odbije državljanstvo koje se automatski daje, a izbeglo lice je uz puno saznanje o ovoj mogućnosti izbora ne iskoristi, onda se može smatrati da je ono dobrovoljno ponovo steklo ranije državljanstvo. Mada obično ima malo prostora za objašnjavanje olakšavajućih okolnosti, izbeglo lice ipak može u ovoj konkretnoj situaciji da se pozove na posebne razloge da bi pokazalo da u stvari nije bilo nikakve namere da se dobije zaštita te vlade.

Sticanje novog državljanstva i uživanje zaštite zemlje novog državljanstva

15. Za razliku od drugih klauzula o prestanku statusa, ova konkretna klauzula o prestanku ne odnosi se na normalizaciju odnosa između izbeglog lica i njegove zemlje porekla, već na uspostavljanje odnosa između izbeglog lica i nove zemlje. Ova zemlja je obično zemlja izbeglištva, ali može da bude i neka druga zemlja.

(a) Sticanje novog državljanstva

16. Mora da dođe do sticanja novog državljanstva. Obavezno je da postoje nepobitni dokazi da bi se izbeglo lice smatralo državljaninom neke druge zemlje, uzimajući u obzir kako važeće zakonodavstvo tako i stvarnu administrativnu praksu. Posedovanje pasoša neke druge zemlje samo po sebi nije dovoljan dokaz, osim ako je jasno da je po zakonima te zemlje imalac pasoša njen državljanin.⁴

(b) Uživanje zaštite zemlje novog državljanstva

17. Uživanje zaštite zemlje novog državljanstva jeste ključni faktor. Dva uslova moraju da budu ispunjena da bi se smatralo da lice koje je steklo novo državljanstvo uživa zaštitu zemlje novog državljanstva: (i) novo državljanstvo treba da je postalo efektivno, u smislu da mora da odgovara istinskoj vezi između pojedinca i države;⁵ i (ii) izbeglo lice mora da bude u stanju i voljno da se stavi pod zaštitu vlade svog novog državljanstva. Ovaj element klauzule o prestanku naročito je relevantan u slučajevima kada je novo državljanstvo stečeno putem braka. U takvim slučajevima će zaštita koja se može dobiti od nove zemlje državljanstva zavisiti od toga da li je uspostavljena istinska veza sa zemljom supružnika. U slučajevima u kojima je efektivna zaštita zemlje bračnog druga na raspolaganju i izbeglo lice se stavi pod tu zaštitu, bila bi primenjena klauzula o prestanku izbegličkog statusa.

18. Ako bi došlo do gubitka novog državljanstva, moguće je ponovo zatražiti raniji izbeglički status, mada se to ne događa automatski i zavisilo bi od okolnosti u vezi sa gubitkom. Tako u slučaju da je lice izgubilo svoje novostečeno državljanstvo dobrovoljnim odricanjem, klauzula o prestanku statusa bi mogla i dalje da se primenjuje. S druge strane, ako je novo državljanstvo izgubljeno kao posledica okolnosti koje su izvan kontrole pojedinca, kao što su politički događaji koji su u vezi sa stanjem novog državljanstva tog pojedinca, onda bi izbeglički status tog lica mogao da bude obnovljen.

Dobrovoljno ponovno nastanjivanje u zemlji porekla

19. Ovo je jedina klauzula o prestanku statusa u kojoj je kao uslov postavljen povratak izbeglog lica u zemlju porekla. Izraz „ponovno nastanjivanje“ označava ne samo povratak u zemlju porekla, već i ponovno nastanjivanje u njoj.

20. Uslov dobrovoljnosti kvalifikuje kako povratak, tako i boravak u zemlji porekla. Kada povratak nije dobrovoljan, ova klauzula o prestanku statusa ne važi. Međutim, ako se izbeglo lice nije vratilo u svoju zemlju porekla dobrovoljno, ali se ipak tamo nastanilo bez problema i nastavilo normalan život u jednom dužem periodu pre nego što je ponovo napustilo zemlju, klauzula o prestanku statusa bi ipak mogla da važi. S druge strane, ako se izbeglo lice vratilo u svoju zemlju dobrovoljno, ali njegov ili njen boravak tamo nije bio dobrovoljan, recimo zbog upućivanja u zatvor, onda prestanak statusa ne može da bude primenjen.

21. Ne postoje definitivni kriterijumi o tome kada se može smatrati da se neko lice „ponovno nastanilo“. Duži boravak je znak ponovnog nastanjivanja. Međutim, dužina boravka je samo jedan od faktora za utvrđivanje „ponovnog nastanjivanja“. Drugi znak je osećaj „vezanosti“ koji izbeglo lice ima u odnosu na boravak u zemlji porekla. Kratak boravak može da bude dovoljan razlog za prestanak izbegličkog statusa ako je izbeglo lice nastavilo da živi normalnim životom bez problema i ispunjavalo obaveze kao i svaki drugi građanin, na primer plaćalo poreze. Takvo ponašanje bi bilo znak normalizacije odnosa sa zemljom. S druge strane, kratke posete zemlji porekla iz neodložnih razloga obično ne bi bile dovoljne za primenu ove klauzule. Na primer, povratak izbeglog lica u njegovu ili njenu zemlju porekla radi procene situacije ne treba da bude smatran „ponovnim nastanjivanjem“ u okviru značenja ove odredbe.⁶

22. Primena ove klauzule o prestanku statusa ne sprečava lice da podnese novi zahtev za izbeglički status na osnovu okolnosti u zemlji porekla koje su nastale nakon što se on ili ona ponovo nastanio/la u njoj.

Klauzula o „okolnostima koje su prestale“

23. Alineja 5 člana 1(C) odnosi se na izbeglice koje imaju državljanstvo, a alineja 6 na izbeglice bez državljanstva.

(a) Priroda i obim izmenjenih okolnosti

24. Alinejom 5 predviđeno je da će Konvencija prestati da se primenjuje na neko izbeglo lice ako „on ne može više da nastavi da odbija, zbog toga što su okolnosti u vezi sa kojima mu je bio priznat izbeglički status prestale da postoje, da se stavi pod zaštitu zemlje svog državljanstva.“ Alinejom 6 predviđeno je da će Konvencija prestati da se primenjuje na neko izbeglo lice ako „kao lice koje nema državljanstvo, on može da se vrati, zbog toga što su okolnosti u vezi sa kojima mu je bio priznat izbeglički status prestale da postoje, u zemlju svog ranijeg boravišta.“ Zamena fraze „on ne može više da nastavi da odbija (...) da se stavi pod zaštitu zemlje svog državljanstva“ frazom „može da se vrati (...) u zemlju svog ranijeg boravišta“ – napravljena je zbog toga što apatridi nemaju pravo na diplomatsku zaštitu bilo koje države.

25. Izraz „okolnosti u vezi sa kojima mu je bio priznat izbeglički status“ odnosi se na objektivnu situaciju u zemlji porekla izbeglog lica. Da bi ova klauzula o prestanku statusa mogla da bude primenjena, mora da dođe do temeljnih promena u zemlji porekla za koje se može pretpostaviti da otklanjaju osnov za strah od progona. Promene moraju da budu velike, duboke ili suštinske. Temeljne promene mogu da nastupe naglo, ili mogu postepeno da nastupaju protežući se kroz dug vremenski period.

26. Temeljne promene takođe moraju da budu trajne, i zato treba zadržati strog pristup pri odlučivanju o tome da li se promene mogu kvalifikovati kao trajne. Kratki periodi mira i stabilnosti nisu dovoljno dobar razlog za primenu klauzule o prestanku statusa. Svim događajima za koje se čini da bi mogli da budu dokaz značajnih i dubokih promena kojima bi se klauzule o prestanku statusa aktivirale, treba dati vremena da se učvrste pre nego što se donese bilo koja odluka o prestanku statusa.

27. Mada će vremenski period varirati od situacije do situacije, pri proceni trajnosti promena treba da bude uzet u obzir i način na koji su se promene dogodile ili se događaju, priroda promena, ukupna politička klima u zemlji, uticaji promene na sadašnju i prethodnu vladu (ako se vlada promenila) i sposobnost režima na vlasti da učvrsti promene i da ponovo uspostavi stabilnost.

28. Procena trajnosti promene može da bude izvršena u relativno kratkom periodu kada su, na primer, promene izvedene mirnim putem i odvijaju se u skladu sa ustavnim procesom, kada su održani slobodni i pošteni izbori na kojima je došlo do stvarne promene režima i dolaska onih koji poštuju osnovna ljudska prava i kada postoji relativna politička i ekonomska stabilnost u zemlji. S druge strane, biće potreban duži period vremena za proveru trajnosti promene onda kada su promene bile nasilne po svojoj prirodi, uz obaranje režima. U ovim drugim okolnostima, situacija ljudskih prava treba da bude ocenjena posebno pažljivo. Procesu nacionalne obnove treba dati dosta vremena da se učvrsti, a bilo koji mirovni aranžmani sa suprotstavljenim militantnim grupama moraju se pažljivo pratiti. Ako ne dođe do nacionalnog pomirenja i ponovnog uspostavljanja stvarnog mira, političke promene koje su se dogodile možda se neće ustaliti. Neuspeh u ostvarivanju glavnih aspekata mirovnog procesa, kao što je vraćanje zemljišnih poseda i imovinskih prava, može da predstavlja izvor napetosti koje onemogućavaju potpuno pomirenje. Ekonomska i socijalna stabilnost imaju značaja utoliko što ozbiljna nestabilnost ekonomske ili socijalne situacije može da dovede do novih političkih nemira.

29. Promene u zemlji porekla izbeglog lica koje su se dogodile samo na jednom delu teritorije, u načelu ne bi trebalo da dovedu do prestanka izbegličkog statusa. Izbeglički status može da bude okončan samo ako je osnov za strah od progona otklonjen bez prethodnog uslova da izbeglo lice mora da se vrati u posebne „bezbedne oblasti“ u zemlji, kako bi bilo slobodno od progona.

(b) Izuzeće od prestanka statusa

30. Klauzula o „okolnostima koje su prestale“ sadrži odredbu kojom se izbeglicama koje su obuhvaćene odeljkom A(1) člana 1. Konvencije iz 1951. godine, tj. takozvanim „zakonom utvrđenim“ izbeglicama, omogućava da se pozovu na uverljive razloge koji proističu iz ranijeg progona za odbijanje da se stave pod zaštitu zemlje državljanstva i na taj način zadrže izbeglički status. Ova odredba je bila posebno namenjena da obuhvati lica koja su preživela zverske oblike progona od strane nacističkog režima, tako da se zbog te traume od njih nije moglo razumno očekivati da se vrate u svoju zemlju porekla.

31. Formalno govoreći, ova odredba odnosi se samo na veoma malu grupu izbeglica u kontekstu sadašnjice.

Međutim, ne postoji ništa što bi sprečavalo da ona iz humanitarnih razloga bude primenjena i na druga lica osim zakonom utvrđenih izbeglica. Osim toga, Izvršni komitet UNHCR-a preporučio je u svom Zaključku br. 69 (XLIII) iz 1992. godine da: „u cilju izbegavanja ljudskih patnji, države ozbiljno razmotre odgovarajući status, uz očuvanje ranije stečenih prava, za ona lica koja imaju uverljive razloge koji proizlaze iz ranijeg progona za odbijanje da se ponovo stave pod zaštitu svoje zemlje.“

Postupci za primenu klauzula o prestanku statusa

32. Konvencija iz 1951. godine ne navodi koje vrste postupaka treba usvojiti kada je u pitanju prestanak statusa. Međutim, u Zaključku EXCOM-a br. 69, naglašava se „pažljiv pristup“ primeni klauzula o prestanku statusa u kome se koriste „jasno utvrđeni postupci“ tako da izbeglice budu uverene da će njihov status biti razmotren na pravičan način. S obzirom na značajne implikacije pogrešnog objavljivanja prestanka statusa, određeni mehanizmi zaštite moraju da budu uneti u ove postupke, koji moraju da poštuju uobičajena pravila pravičnosti i prirodne pravde.

(a) Pretpostavka koja se može pobijati

33. Sve klauzule o prestanku statusa primenjuju se na individualnoj osnovi. S obzirom, međutim, da se klauzula o „okolnostima koje su prestale“ odnosi na objektivne uslove koji postoje u zemlji porekla izbeglica, osnovano je pretpostaviti, kada dođe do temeljne promene okolnosti, da su razlozi koji su izazvali pokret izbeglica, u načelu, nestali u odnosu na sve izbeglice poreklom iz te zemlje. Sama po sebi, izjava koju su dali nadležni organi zemlje azila ili UNHCR da su se uslovi u određenoj zemlji porekla izbeglica promenili na temeljan i trajan način – jednaka je postavljanju pretpostavke da, kao grupa, izbeglice iz te zemlje više nemaju osnovan strah od toga da će biti progonjene. Takva pretpostavka mora da bude pretpostavka koja se može pobijati i, kao što je preporučeno Zaključkom EXCOM-a br. 69 (XLIII) iz 1992. godine, lica na koja se ona odnosi moraju da imaju mogućnost da, na njihov zahtev, takva primena u njihovim slučajevima bude ponovo razmotrena na osnovu razloga koji su relevantni za njihovu ličnu situaciju.

34. Izbegla lica koja su dobila status na osnovu zavisnosti zadržaće svoj status sve dok kao pojedinci ne budu obuhvaćeni klauzulama o prestanku. To znači da gubitak izbegličkog statusa bilo kog člana izbegličke porodice ne bi uticao, sam po sebi, na izbeglički status bilo kog drugog člana porodice.

(b) Uloga UNHCR-a

35. Mada je na UNHCR-u da proceni da li su se uslovi u zemlji porekla dovoljno promenili da predstavljaju razlog za primenu klauzule o „okolnostima koje su prestale“ prema Statutu Komesarijata za izbeglice obuhvaćene mandatom UNHCR-a, primena klauzula o prestanku je, prema Konvenciji, formalno u nadležnosti država. Ipak, UNHCR ima ulogu u ovom drugom procesu u svetlu svojih nadzornih funkcija u skladu sa članom 35. Konvencije iz 1951. godine. U Zaključku EXCOM-a br. 69 navodi se da „Visoki komesarijat treba da bude uključen na odgovarajući način“ i naglašava da države treba da koriste raspoložive informacije o zemlji porekla, „naročito“ od UNHCR-a. Osim što je izvor informacija o zemlji porekla, s obzirom na univerzalnu nadležnost UNHCR-a za izbeglice uopšte, on bi takođe mogao na odgovarajući način pomagati vladama da procene promene u zemljama porekla. U Zaključku EXCOM-a br. 69 konstatuje se da „svaka izjava visokog komesara da nadležnost, koja joj je dodeljena Statutom Komesarijata, prestaje da važi u odnosu na određene izbeglice, može da bude korisna za države u vezi sa primenom klauzula o prestanku statusa, kao i Konvencije iz 1951. godine.“ Od 1975. godine, UNHCR je objavio prestanak u odnosu na petnaest nacionalnih grupa izbeglica, na osnovu temeljnih promena u zemlji porekla (videti spisak u prilogu ovog Memoranduma).

36. I odluka i vreme prestanka treba da uzmu u obzir teškoće koje mogu da proisteknu iz pozivanja na klauzule o prestanku statusa. Kada se pozivaju na klauzule o prestanku statusa, države na human način treba da rešavaju posledice koje nastaju. Prestanak izbegličkog statusa ne mora nužno da podrazumeva da bivše izbeglice treba da napusti zemlju azila. U Zaključku EXCOM-a br. 69, s tim u vezi se preporučuje da onda kada se primenjuju klauzule o prestanku statusa, relevantni državni organi zemalja azila razmotre odgovarajuće aranžmane za ona lica za koja se ne može očekivati da napuste zemlju zbog dugog boravka tokom kojeg su uspostavljene snažne porodične, društvene i ekonomske veze u toj zemlji. Takvi aranžmani treba da obuhvataju davanje odgovarajućeg statusa boravka koji bi bivšim izbeglicama omogućio da održe situaciju koju su uspostavili i zadrže stečena prava.

(c) Prestanak statusa i repatrijacija

37. Postojanje uslova koji pogoduju dobrovoljnoj repatrijaciji nije *ipso facto* dovoljan razlog za primenu klauzule o „okolnostima koje su prestale“. Mada se situacija u zemlji porekla možda dovoljno popravila da bi podstakla izbeglo lice da donese ličnu odluku da se dobrovoljno vrati, obim ovih promena mogao bi da ne bude temeljnog i trajnog karaktera, kakav je potreban da bi konkretno ta klauzula mogla da bude primenjena.

38. U odsustvu nezavisnog statusa boravka ili posebnih razloga koji bi opravdali usvajanje izuzetnih aranžmana za nastavak boravka bivšeg izbeglog lica u zemlji azila, primena klauzula o prestanku može na kraju da dovede do repatrijacije dotičnog lica. Izvršni komitet preporučuje u Zaključku EXCOM-a br. 69 da, pri sprovođenju odluke o pozivanju na klauzule o prestanku statusa, države u svim situacijama na human način rešavaju posledice po pogođene pojedince ili grupe, da zemlje azila i zemlje porekla zajedno olakšaju povratak i da se onda postaraju da se on odvija na pravičan i dostojanstven način. U Zaključku br. 69 dalje se preporučuje da se povratnicima, kada je potrebno, stavi na raspolaganje pomoć međunarodne zajednice pri povratku i reintegraciji, između ostalog i preko relevantnih međunarodnih agencija. Pojedinci čiji je izbeglički status okončan dejstvom klauzule o „okolnostima koje su prestale“, u načelu ispunjavaju uslove za pomoć UNHCR-a u cilju repatrijacije. Obično je potrebno da bivše izbeglice koje žele da koriste takvu pomoć za repatrijaciju izraze svoju zainteresovanost u određenom vremenskom roku, a i repatrijacija mora da se dogodi u određenom vremenskom roku.⁷ Kao i u svim drugim slučajevima, međutim, pružanje pomoći zavisiće od toga da li lice ispunjava relevantne uslove, utvrđene odgovarajućim smernicama, uključujući i *Priručnik za dobrovoljnu repatrijaciju*.

39. Na kraju, kancelarije UNHCR-a na terenu moraju da se postaraju da se standardi utvrđeni u Zaključku br. 69 primenjuju na izbeglice u okviru mandata koje su pogođene primenom od strane samog Komesarijata, odgovarajuće klauzule o prestanku statusa sadržane u Statutu UNHCR-a.

UNHCR
Ženeva,
april 1999. godine

1 Klauzule o prestanku statusa sadržane su i u stavu 6A Statuta UNHCR-a i članu I(4) Konvencije OAJ. Dok su klauzule o prestanku statusa u Statutu UNHCR-a slične onima iz Konvencije iz 1951. godine, Konvencija OAJ uključuje u okolnosti koje dovode do okončanja izbegličkog statusa i tu da je izbeglo lice izvršilo teško nepolitičko krivično delo izvan zemlje izbeglištva, nakon što je u tu zemlju bilo primljeno kao izbeglica kao i tu da je izbeglica teško prekršio svrhe i ciljeve ove konvencije. Prema Konvenciji iz 1951. godine, izvršenje teškog nepolitičkog krivičnog dela u zemlji azila ne smatra se razlogom za prestanak izbegličkog statusa, ali se smatra relevantnim u kontekstu primene članova 32. i 33(2) kao jedan od razloga koji izuzetno mogu da opravdaju proterivanje ili povratak u zemlju porekla. Kršenje svrha i ciljeva Konvencije OAJ u osnovi se odnosi na radnje kao što je subverzivna delatnost koja je zabranjena članom III Konvencije OAJ.

2 Tokom razmatranja ove klauzule na Jedanaestom zasjedanju ECOSOC-a 1950. godine, predstavnik Sjedinjenih Država istakao je da, iako bi u tehničkom smislu traženje pasoša bilo jednako zahtevu za zaštitu, pasoš može da bude potreban samo u svrhu putovanja radi preseljenja u treću zemlju i podnošenje zahteva za pasoš stoga ne bi trebalo nužno da bude smatrano znakom da se dotično lice više ne plaši progona. (ECOSOC), Zvanični zapisnik sa 11. zasjedanja (1950), skraćeni zapisnik 165. zasjedanja Socijalnog komiteta, UN Doc. E/AC.7/SR.165, str.19.

3 To je takođe bilo utvrđeno za vreme razgovora o ovoj odredbi na ECOSOC-u 1950. godine. Nacrtom teksta koji je Komitet razmatrao bilo je predviđeno da lice prestaje da bude izbeglica ako „dobrovoljno ponovo zatraži zaštitu vlade zemlje svog državljanstva“. U vezi sa tim tekstom, predstavnik Sjedinjenih Država izneo je da neko lice ne bi trebalo automatski da izgubi status izbeglice samo zato što je podnelo zahtev koji možda neće biti prihvaćen i, da bi to učinio jasnim, predložio da se reči „dobrovoljno ponovo zatraži“ zamene rečima „se dobrovoljno ponovo stavi pod“ (*loc. cit.* iz prethodne fusnote, str.19–21).

4 Videti takođe IOM br. 66/98 – FOM No. 70/98 od 28. septembra 1998. godine (Smernice: Aktivnosti kancelarija na terenu u vezi sa apatridijom).

5 Ovaj uslov utvrdio je Međunarodni sud pravde u slučaju *Nottebohm* (Izveštaji MSP-a, 1955. godina).

6 U Zaključku br. 18 (XXXI) iz 1980. Izvršni komitet UNHCR-a uvideo je važnost toga da se izbeglicama pruže neophodne informacije u vezi sa uslovima u njihovoj zemlji porekla kako bi im se olakšalo donošenje odluke da se vrate. Dalje je uvideo da „bi u tom pogledu od pomoći mogle da budu i posete pojedinih izbeglih lica ili predstavnika izbeglica njihovim zemljama porekla u cilju informisanja o situaciji u njima – ali da te posete automatski ne povlače gubitak izbegličkog statusa.“

7 Na primer, rok koji je postavljen za registraciju bivših čileanskih izbeglica nakon objavljivanja prestanka statusa bio je šest meseci, a rok za njihovu repatrijaciju bio je 16 meseci. U slučaju Urugvajaca, rok za traženje pomoći bio je četiri i po meseca, a rok za repatrijaciju bio je deset meseci.